

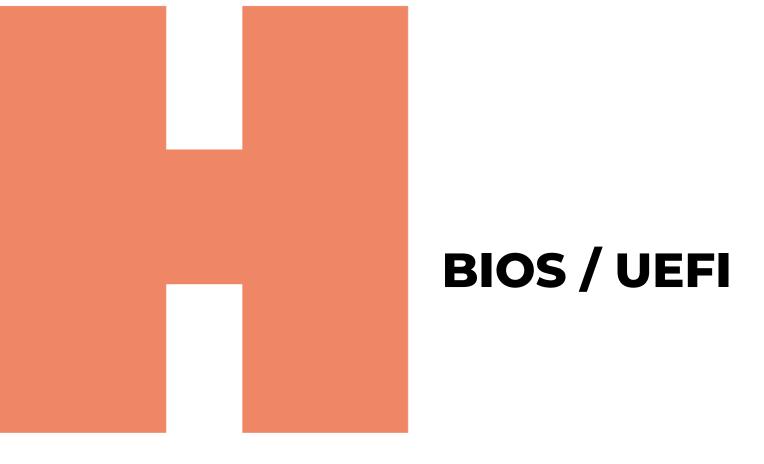
Digitale Werkomgeving 1

Inhoud

- BIOS/UEFI
- Besturingssystemen

BIOS (Basic Input/Output System)

- Firmware voor moederbord opgeslagen in ROM
- Bevat stuurprogramma's die nodig zijn om een besturingssysteem op te starten.
- Bevat ook de POST (Power-On Self-Test)
 De POST controleert bij het aanzetten van de computer of de hardware normaal functioneert:
 - RAM geheugen
 - videokaart
 - opslagschijven
 - toetsenbord
 - power-adapter

BIOS (Basic Input/Output System)

Typisch voorbeeld van de info die getoond werd bij het laden van de BIOS

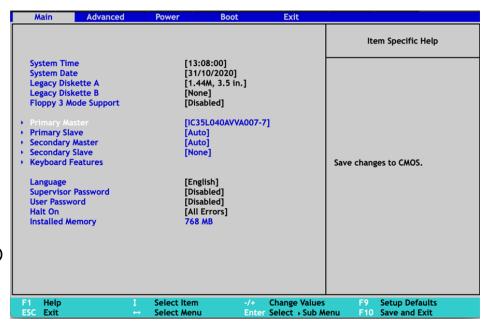

BIOS bekijken en aanpassen

Meestal gebruikt om

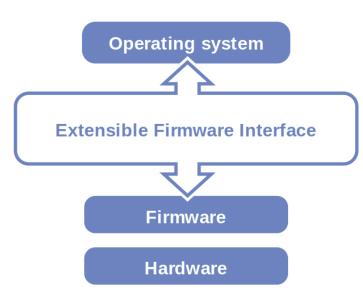
- De boot-volgorde aan te passen (opstarten via USB ipv SSD)
- Overclocken van CPU, RAM, ...
- Configuratie van SSD, HDD, DVD
- Speciale features: ACPI, drive, ...

Op https://www.grs-software.de/sims/bios/phoenix/pages/ vind je een simulatie van een BIOS. Niet aanpasbaar, enkel om een idee te geven.

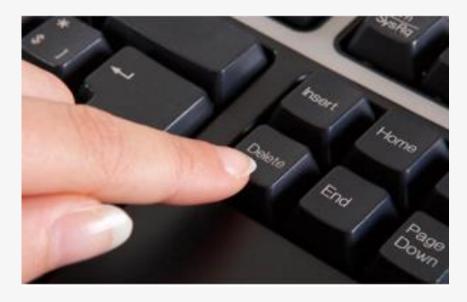
- Unified Extensible Firmware Interface (UEFI)
- Vervangt de BIOS
- Dankzij EFI kan er voor hardware onderdelen voor elk besturingssysteem een standaard EFI-driver geschreven worden
- Neemt alle communicatie met de hardware voor zijn rekening
- PC's na 2010

BIOS/UEFI: Toegang bij opstarten

- Tijdens het opstarten van de PC moet je op een toets drukken om toegang te krijgen tot de BIOS/UEFI.
- Toets is verschillend per fabrikant maar meestal DEL-toets of F2 of F12-toets

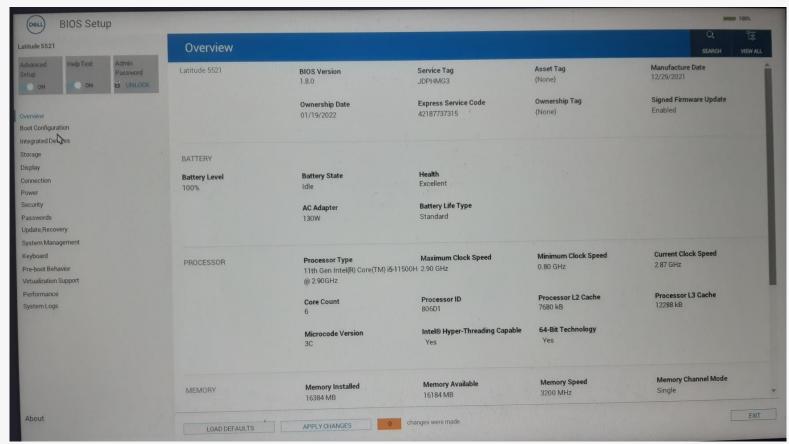
BIOS/UEFI: Toegang bij opstarten

OPDRACHT:

- Zoek op de website van de fabrikant welke toets je moet indrukken voor jouw specifiek model van computer (Zoek bvb. op "Dell Latitude how to access bios")
- Herstart je computer en probeer dit uit
- Maak een Word-document met de naam "les6.docx"
 - Noteer de toets die je moet indrukken voor jouw computer
 - Noteer de link van de computer-fabrikant naar deze info

Foto van *mijn* BIOS

UEFI: Toegang via Windows

Moderne computers zijn soms te snel om nog op een toets te kunnen duwen, daarom kunnen we ook via Windows toegang krijgen tot onze BIOS/UEFI.

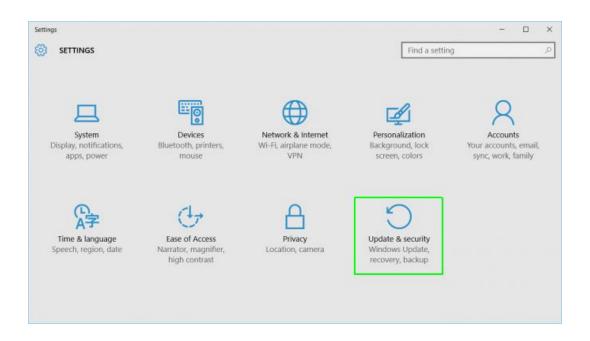
 Navigeer naar INSTELLINGEN / SETTINGS (of druk ⊞ + I)

Toegang via Windows

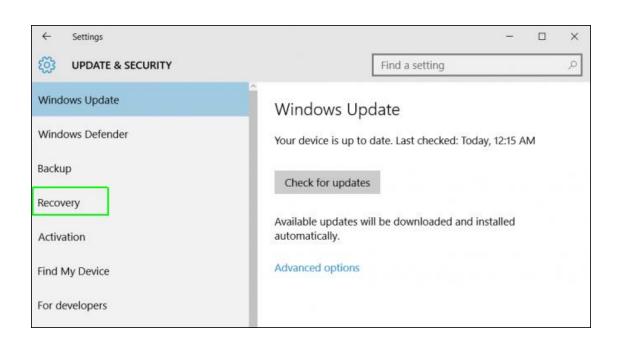
Navigeer naar BIJWERKEN EN BEVEILIGING / UPDATE & SECURITY

Toegang via Windows

Navigeer naar SYSTEEMHERSTEL/RECOVERY

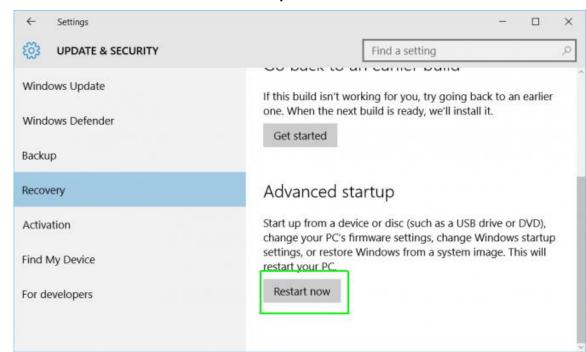

Toegang via Windows

Kies voor NU OPNIEUW OPSTARTEN / RESTART NOW

alternatief: hou SHIFT ingedrukt terwijl je op de "gewone" restart klikt

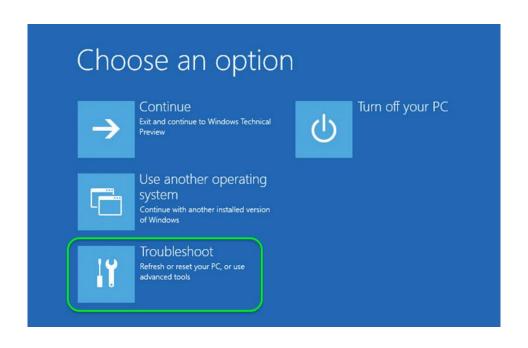

Toegang via Windows

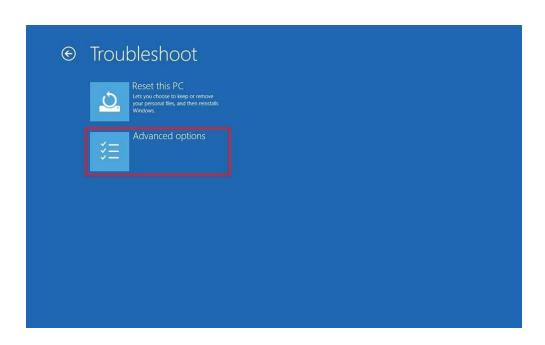
Kies voor PROBLEMEN OPLOSSEN / TROUBLESHOOT

Toegang via Windows

Kies voor GEAVANCEERDE OPTIES / ADVANCED OPTIONS

Toegang via Windows

Kies voor OPNIEUW OPSTARTEN / RESTART

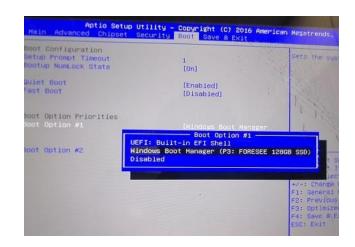
Toegang via Windows 10

Boot Priority

- Als je uw pc wilt opstarten vanaf een USB stick of een CD/DVD
- Ga naar uw BIOS/UEFI door middel van de toegang tijdens de opstart of door toegang via Windows
- In uw BIOS/UEFI zal je naar het tabblad **BOOT** moeten gaan.
- Nadien moet je kiezen voor de Boot Option Priority
- Hier zal je nu ook alle boot devices terug vinden die je dan kan kiezen

Enable/disable speciale features

Bvb. bij upgraden naar Windows 11 (zie https://www.microsoft.com/en-us/windows/windows-11-specifications)

- Enable UEFI / Disable "Legacy" BIOS (CSM-mode)
- Enable TPM mogelijke namen in UEFI:
 - Trusted Platform Module
 - Security Device
 - (intel) Platform Trust Technologie (PTT)
 - (AMD) Platform Security Processor

BIOS/UEFI: Toegang bij opstarten

OPDRACHT:

- Maak een foto van de plek waar je de boot-priority kan instellen. Zorg dat je studentenkaart (of ID-card) ook op de foto staat.
- Maak een foto van de plek waar je de TPM kan aan- en uitzetten (met studentenkaart)
- Maak een foto van de plek waar je de legacy BIOS (CSM-mode) kan aan- en uitzetten (met studentenkaart).
- Zet deze 3 foto's in het Word-document

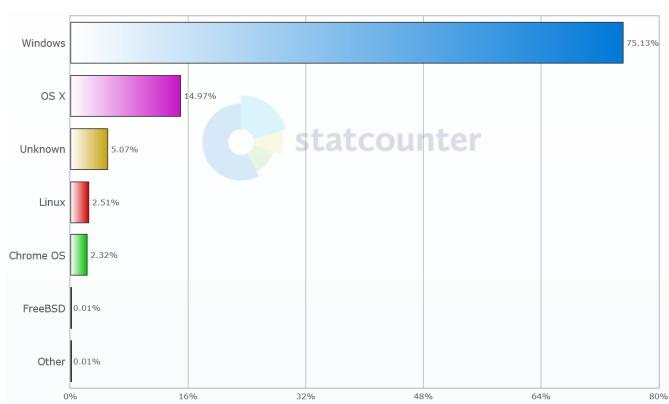
- Een besturingssysteem of OS (Operating System) is een verzameling van programma's die dienen als tolk tussen de hardware, de geïnstalleerde programma's en de eindgebruiker.
- Een besturingssysteem zal ervoor zorgen dat onze hardware componenten samen kunnen werken.
- Platform of omgeving waar andere programma's uitgevoerd in kunnen worden.

Marktaandeel

Desktop
Operating
System
Market Share
Europe
Jan - Nov 2023

statcounter.com

Bestandssystemen

FAT/FAT32

 File Allocation Table – Ouder bestandssysteem vooral gebruikt in DOS. FAT32 opvolger van FAT met een bestandsgrootte van maximaal 4GB. Ondersteund door Windows, Linux, macOS

exFAT

 Extended File Allocation Table – Nieuwer FAT bestandssysteem dat wel toelaat om grotere bestanden dan 4GB te hebben.
 Ondersteund door Windows, Linux en macOS

NTFS

 NT File System – Standaard bestandssysteem gebruikt bij Windows. Ondersteund door Windows.

Bestandssystemen(2)

- APFS
 - Apple File System Nieuwste bestandssysteem voor iOS en macOS apparaten . Focus ligt op SSD en encryptie.
 Ondersteund door macOS
- ext2, 3 & 4
 - Extended File System Bestandssysteem voor de Linux kernel.
 Ondersteund door Linux

Bestandssystemen(3)

	FAT32	exFAT	NTFS (Windows)	ext4 (Linux)	APFS (macOS)
Max bestandsgrootte	4 GiB	64 ZiB	2 TiB	16 TiB	8 EiB
Max schijfgrootte	2 TiB	64 ZiB	256 TiB	1 EiB	16 EiB
Lezen	Windows, macOS, Linux	Windows, macOS, Linux	Windows, macOS, Linux	Linux	macOS
Schrijven	Windows, macOS, Linux	Windows, macOS, Linux	Windows, Linux	Linux	macOS

Prefixes for decimal and binary multiples

Decir			Binary				
Value	SI			Value		IEC	
1000 10 ³	k	kilo		1024	2 ¹⁰	Ki	kibi
1000 ² 10 ⁶	M	mega		1024 ²	2 ²⁰	Mi	mebi
1000 ³ 10 ⁹	G	giga		1024 ³	2 ³⁰	Gi	gibi
1000 ⁴ 10 ¹²	Т	tera		10244	2 ⁴⁰	Ti	tebi
1000 ⁵ 10 ¹⁵	Р	peta		1024 ⁵	2 ⁵⁰	Ρi	pebi
1000 ⁶ 10 ¹⁸	Ε	exa		1024 ⁶	2 ⁶⁰	Εi	exbi
1000 ⁷ 10 ²¹	Z	zetta		1024 ⁷	2 ⁷⁰	Zi	zebi
1000 ⁸ 10 ²⁴	Υ	yotta		1024 ⁸	2 ⁸⁰	Υi	yobi
1000 ⁹ 10 ²⁷	R	ronna			_		
1000 ¹⁰ 10 ³⁰	Q	quetta			-		

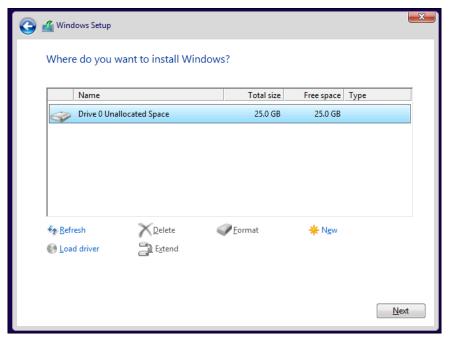
HO GENT

Partities

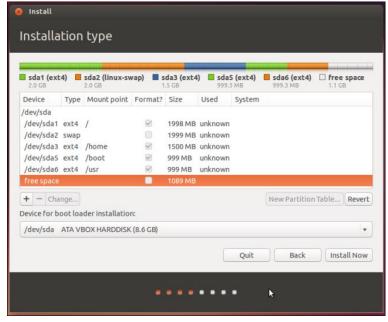
- Je kan geen bestanden schrijven op een lege schijf.
 Daarom moet je eerst een partitie maken met een bestandssysteem in.
- Een schijf kan bestaan uit meerdere partities om dualboot mogelijk te maken, of om uw data te scheiden van uw systeem, ...
- Windows maakt bij installatie meestal één grote partitie en soms ook nog enkele kleinere voor recovery
- Linux maakt bij installatie meestal ook één grote partitie, maar meestal een aparte, kleine partitie voor de kernel.

Besturingssysteem

Partitie schema's

De **partition table** staat aan het begin van een schijf en geeft een overzicht van de verschillende partities die op de schijf staan

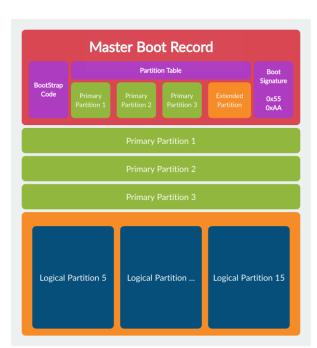
Er zijn 2 types:

- MBR partition table (MBR: Master Boot Record)
 Verouderde versie van partitie schema, werd
 gebruikt in combinatie met de verouderde BIOS
- GUID Partition Table (GPT)
 Nieuwste versie, wordt gebruikt in combinatie met UEFI

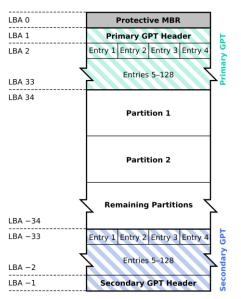
MBR

- Master Boot Record
- Beheert hoe partities gecreëerd en beheerd worden
- Maakt gebruik van de BIOS firmware
- Slaagt data die nodig is om te booten op in de eerste blok op de drive
 - Bevat informatie over hoe en waar Windows zich bevindt om het opstartproces te beheren in de primaire opslag van de pc en het werkgeheugen (RAM)

- GUID Partition Table
- Beheert ook het creëren en beheren van partities
- Maakt gebruik van de UEFI firmware
- Slaagt ook data op die nodig is om te booten maar in de tweede blok omdat de eerste blok gereserveerd blijft voor MBR compatibiliteit te garanderen

$\label{eq:continuity} \mbox{GUID Partition Table Scheme}$

MBR vs GPT

MBR

	Master Boot Record Partition table										endec tition				
Master Boot Code	1st Partition Table	Entry	2nd Partition Table	Entry	3rd Partition Table	Entry	4th Partition Table	Entry	0x55 AA	Primary Partition (C:)	Primary Partition (E:)	Primary Partition (F:)	Logical Drive (G:)	Logical Drive (H:)	Logical Drive n

GPT

Protective MBR		Primary GUID Partition Entry Array		Backup GUID Partition Entry Array	
Master Boot Code 1st Partition Table Entry 2nd Partition Table Entry 3rd Partition Table Entry 4th Partition Table Entry 0x55 AA	Primary GUID Partition Table Header	GUID Partition Entry 1 GUID Partition Entry 2 GUID Partition Entry n GUID Partition Entry 128	Primary Partition (C:) Primary Partition (E:) Primary Partition n	GUID Partition Entry 1 GUID Partition Entry 2 GUID Partition Entry n GUID Partition Entry 128	Backup GUID Partition Table Header

Partities bekijken/maken

Computerbeheer (start als Administrator) → Schijfbeheer OPDRACHT:

- Zoek welk type partition table je USB-stick heeft. Noteer dit in het Word-document
- Maak 3 partities van 1024 MiB op je USB-stick:
 - 1. FAT32, gebruik je voornaam (evt. vereenvoudigd) als volume-label
 - 2. NTFS, gebruik je familienaam (evt. vereenvoudigd) als volume-label
 - **3. exFAT**, kies zelf je volume-label
- Maak een screenshot en plak in het Word-document

Opstart-schijf maken

Tegenwoordig meestal geen DVD-drives meer in computers dus installatie via USB-stick/drive

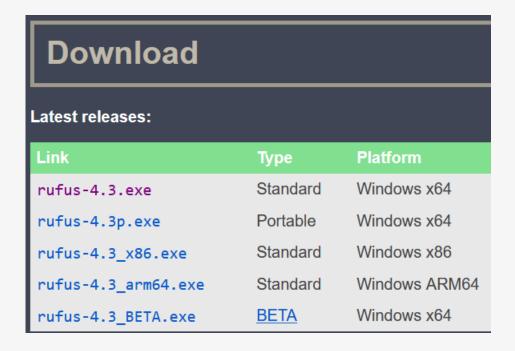
Wat heb je nodig?

- Een ISO-bestand (disk image) met het besturingssysteem dat je wilt installeren
- Een **tool** om deze image (.iso) op een USB-stick/disk te zetten, zodat je een **bootable** disk krijgt

Rufus is zo een tool: https://rufus.ie

Opstart-schijf maken

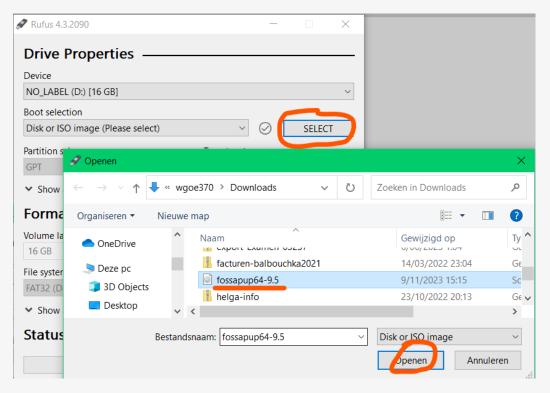

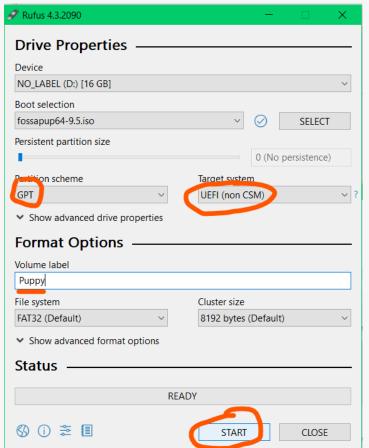
Rufus

Besturingssystemen

Opstart-schijf maken

Opstart-schijf maken

OPDRACHT:

- Download een ISO-file met Puppy Linux (FossaPup64 9.5)
- Maak met behulp van Rufus een opstart-schijf (op je USBstick) met bovenstaande ISO
- Start je computer vanaf de USB-stick met Puppy Linux
- Maak een foto (met studentenkaart) van je laptop met Puppy Linux en plak die in een document "les7.docx" (voor avondstudenten in "les6.docx")

Opstarten vanaf USB-stick

Mogelijke problemen bij de OPDRACHT:

- Evt. zal je de "Boot Order" moeten aanpassen.
- Evt. zal je "Secure Boot" moeten uitzetten
- ...

 Vrij beschikbaar voor iedereen en iedereen mag het uitbreiden – met als enige verplichting om – als men de software doorgeeft of verkoopt – de verbeteringen weer met iedereen te delen (Open-source software).

Voordelen

- Gratis
- Stabiel, veilig en betrouwbaar
- Niet afhankelijk van een enkele softwarefabrikant

Nadelen

- Niet zo bekend bij het grote publiek
- Bepaalde bestanden en documenten niet compatibel

Distributies

- Linux ook wel GNU/Linux wordt verspreid als onderdeel van Linux-distributies.
- Uitgebreide keuze in distributies. Elke distributie is meestal geschikt voor andere toepassingen.
- Android is een bijzondere distributie van Linux (gemaakt door Google).

Bestandsstructuur

- Hiërarchische bestandsstructuur met het startpunt de root ("/").
- Er bestaan geen drives (vb. "c:"), maar er worden andere schijven bevestigd (mounting) binnen het bestandssysteem.
- Indeling van het bestandssysteem

_	/dev	Speciale bestanden	voor benadering v	an de hardware
---	------	--------------------	-------------------	----------------

_ /k	oin	De meest essentiële	hulpprogramma's
------	-----	---------------------	-----------------

- **/sbin** De meest essentiële hulpprogramma's voor de administrator

/etc
 Hier worden de configuratiegegevens bijgehouden

– **/tmp** Programma's kunnen hier hun tijdelijke bestanden schrijven

– **/lib** Bibliotheken voor programma's

/boot
 Plaats waar de kernel wordt opgestart

- /home Directory waar de gebruikersdata in terecht komt

Installeren

Hoe kan je Linux installeren?

- Kies eerst welke distributie en versie je wilt installeren
- Download het gratis image-bestand (ISO)
- Maak bootable USB-stick met Rufus en ISO-bestand
- Installeer Linux

Je kan Linux installeren "naast" Windows en "**Dual Boot**" gebruiken. Je moet dan 2 partities hebben: één voor Windows, één voor Linux

Windows

 Commercieel besturingssysteem. Ontwikkeld door Microsoft. Het populairste besturingssysteem over de hele wereld.

Voordelen

- Bekend bij het grote publiek
- Compatibel met (bijna) alle hardware
- Alle software draait onder Windows

Nadelen

- Kostprijs
- Stabiliteit

Windows

Installeren

Hoe kan je Windows installeren?

- Download het image-bestand (ISO) gratis bij Microsoft. (taal kan evt. gekozen worden bij download)
- Maak bootable USB-stick met Rufus en ISO-bestand
- Installeer Windows
- Achteraf activeren na installatie (licentie is niet gratis)

Probleem met downloaden van ISO!!

Windows

ISO downloaden

Vanaf een Mac of vanaf een PC met Linux kan je gemakkelijk het Windows-ISO-bestand downloaden.

Vanaf een PC met Windows kan je dat ISO-bestand niet downloaden. Microsoft probeert je te verplichten om hun eigen "media creation tool" te gebruiken om een bootable USBstick/disk te maken. Deze tool is niet zo handig.

Je kan toch het ISO-bestand downloaden door de "User Agent" aan te passen en te doen alsof je van een Mac, Linux, Android, ... download.

https://softwaretested.com/windows/how-to-download-the-windows-10-iso-without-the-media-creation-tool/

macOS

- Besturingssysteem ontwikkeld door Apple om optimaal te werken met de hardware van Apple.
- Voordelen
 - Gratis
 - Stabiel, veilig en betrouwbaar
 - Optimalisatie tussen hardware en software

Nadelen

- Draait enkel onder Apple hardware. (Uitzondering van Hackintosh)
- Strikte update regels voor oudere apparaten

Android

 Mobiel besturingssysteem ontwikkeld door Google. Geschikt voor smartphones, tablets, smartwatches. Populairste mobiel besturingssysteem.

Voordelen

- Open source
- Grotere keuzevrijheid zowel in hardware, fabrikant, budget
- Aanpasbaar door de gebruiker (Openheid)

Nadelen

- Openheid maakt kwetsbaarder
- Updates worden niet altijd onmiddellijk door iedere fabrikant ter beschikking gesteld

iOS

iOS / iPad OS

- Het mobiele besturingssysteem voor de iPhone en de iPad.
- Voordelen
 - Stabiel, veilig en betrouwbaar
 - Optimalisatie tussen hardware en software
 - Oudere toestellen krijgen ook regelmatig updates (± 5 jaar)
- Nadelen
 - Beperktere keuze
 - Minder aanpasbaar

- Virtualisatie maakt het mogelijk om één of meer virtuele computers (met elk hun eigen besturingssysteem) op één enkele computer te runnen
- Ideaal om besturingssystemen of software uit te testen zonder dat dit invloed heeft op je eigen computer
- Ook ideaal voor hosting bedrijven, ze kunnen op één krachtige server meerdere virtuele servers, voor verschillende gebruikers laten draaien.

Virtual Box

VirtualBox is een gratis en open source software die ons toelaat om te virtualiseren. Het laat ons dus toe om een ander besturingssysteem te installeren onder een virtuele machine.

- Download dus eerst de VirtualBox client (<u>https://www.virtualbox.org</u>)
- Doorloop de installatie.
- Download ook het Virtual Box Extension Pack
 - Support voor USB 3.0, ...
- Start VirtualBox "als Admin" → Extension → Install → Selecteer Ext.
 Pack.
- Stop VirtualBox en start terug als gewone user

VirtualBox

About

Screenshots

Downloads

Documentation

End-user docs

Technical docs

Contribute

Community

Download VirtualBox

Here you will find links to VirtualBox binaries and its source code.

VirtualBox binaries

By downloading, you agree to the terms and conditions of the respective license.

If you're looking for the latest VirtualBox 6.1 packages, see VirtualBox 6.1 builds. Version 6.1 will remain supported until December 2023.

VirtualBox 7.0.12 platform packages

- · Linux distributions
- Solaris hosts
- ⇒Solaris 11 IPS hosts

The binaries are released under the terms of the GPL version 3.

See the changelog for what has changed.

You might want to compare the checksums to verify the integrity of downloaded packages. The SHA25 checksums should be favored as the MD5 algorithm must be treated as insecure!

SHA256 checksums, MD5 checksums

Note: After upgrading VirtualBox it is recommended to upgrade the guest additions as well.

Virtual Dog 7.0.12 Oracle VM Virtual Box Extension Pack

◆All supported platforms

Support VirtualBox RDP, disk encryption, NVMe and PXE boot for Intel cards. See this chapter from the User Manual for an introduction to this Extension Pack. The Extension Pack binaries are released under the VirtualBox Personal Use and Evaluation License (PUEL), Please install the same version extension pack as your installed version of VirtualBox.

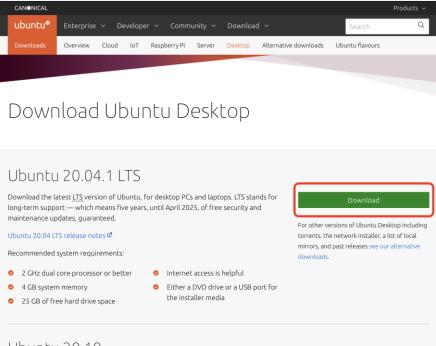

Ubuntu

- Ubuntu is een popularie Linux distributie en vooral voor beginnende Linux gebruikers
- We gaan Ubuntu Desktop gebruiken om te installeren in VirtualBox
- Download de *Ubuntu Desktop 22.04 LTS*-image van de website https://ubuntu.com/download/desktop

Ubuntu downloaden

Opdracht – Ubuntu installatie

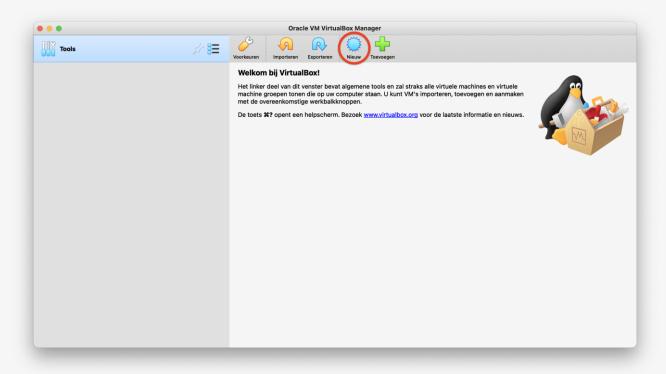
OPDRACHT

- Maak een Virtuele machine (VM) binnen VirtualBox
- Installeer Linux (Ubuntu Desktop) op die VM
- Verken daarna de grafische user interface (GUI)

Er moeten 2 screenshot gemaakt worden. De screenshot moeten in "les7.docx" geplakt worden. (Zie verdere slides voor meer details)

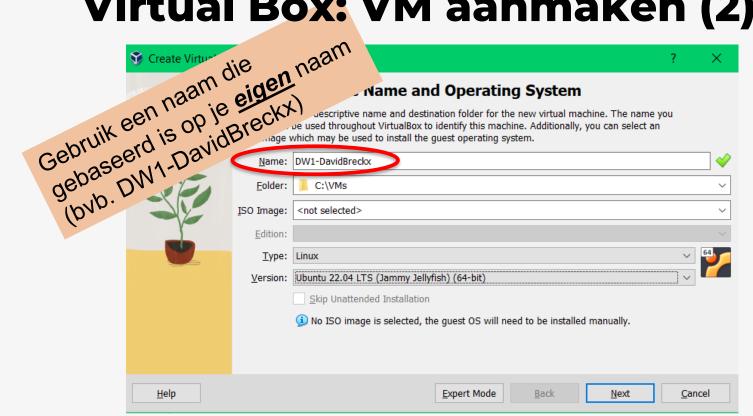

Virtual Box: VM aanmaken

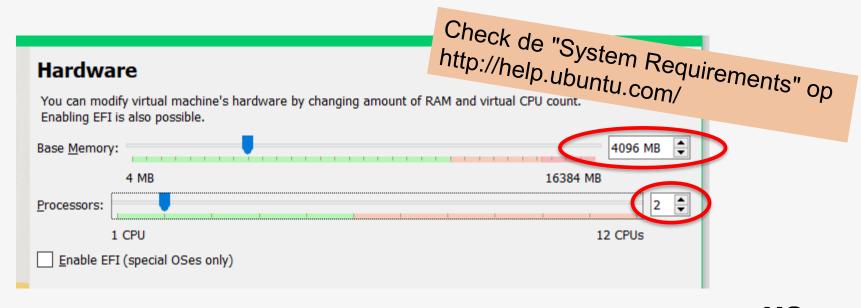

Virtual Box: VM aanmaken (2)

Virtual Box: VM aanmaken (3)

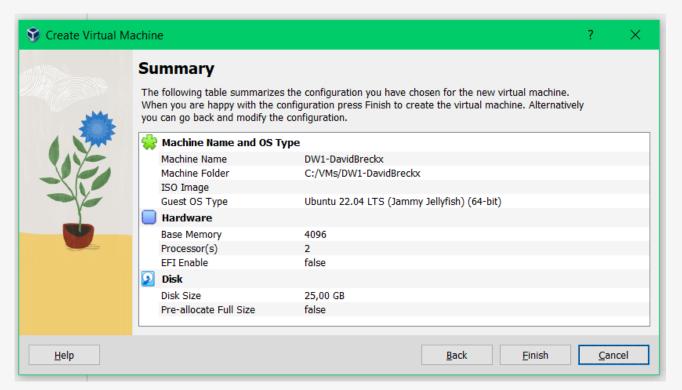

Virtual Box: VM aanmaken (4)

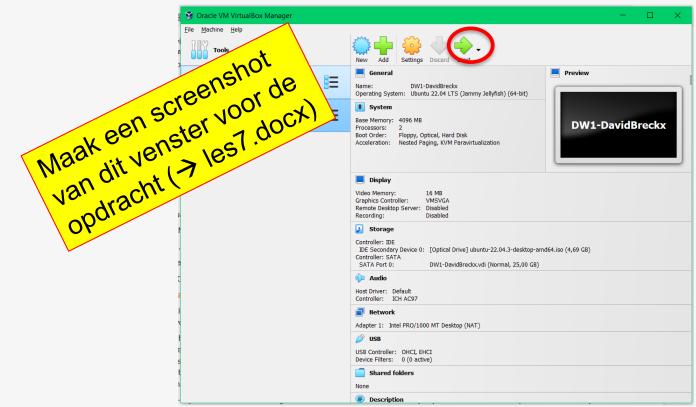

Virtual Box: VM aanmaken (5)

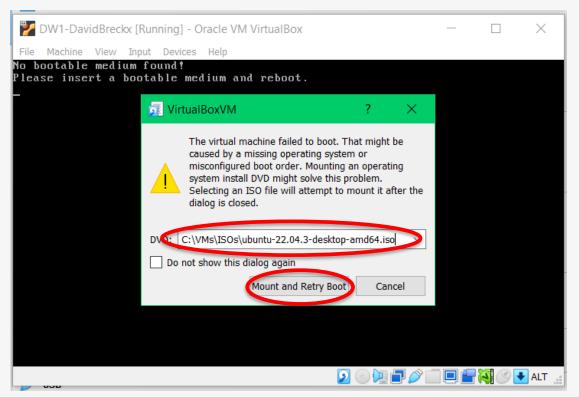

Virtual Box: VM aanmaken (6)

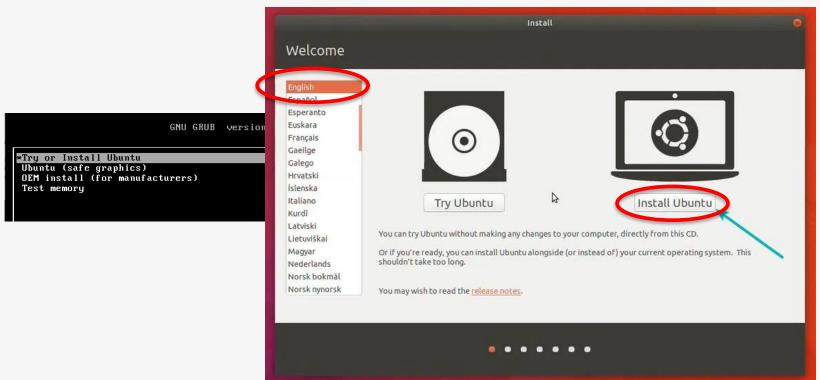

Ubuntu installatie

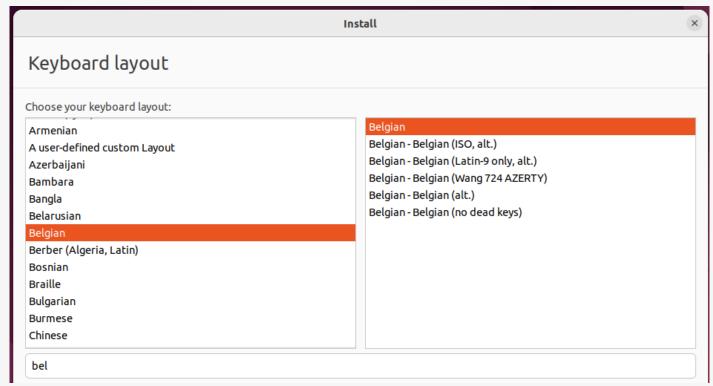

Ubuntu installatie (2)

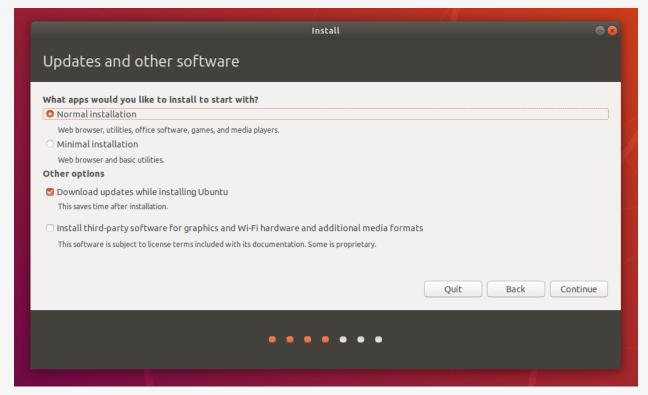

Ubuntu installatie (3)

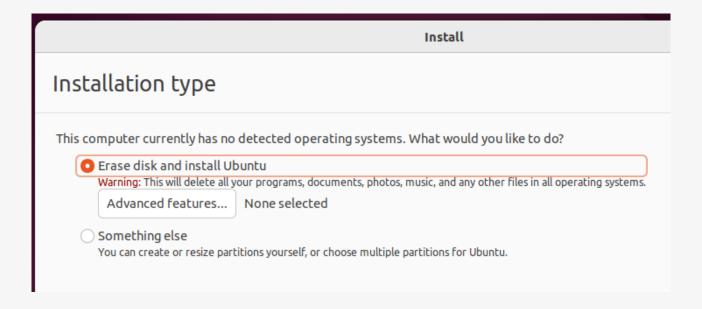

Ubuntu installatie (4)

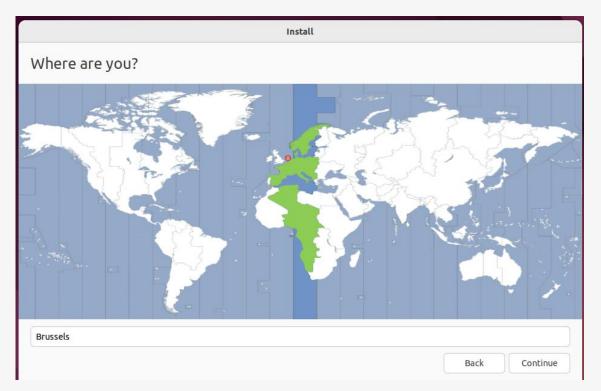

Ubuntu installatie (5)

Ubuntu installatie (6)

Ubuntu installatie (7) Kies als password in.

hetzelfde als je Who are you? Maak een screenshot de van dit venster voor de van dit venster voor dock) opdracht (> les7.dock) David Breckx Your name: omputer's name: david-VirtualBox The name it uses when it talks to other compute Pick a username: david Choose a password: Short password Confirm your password: \odot Log in automatically Require my password to log in Use Active Directory You'll enter domain and other details in the next step.

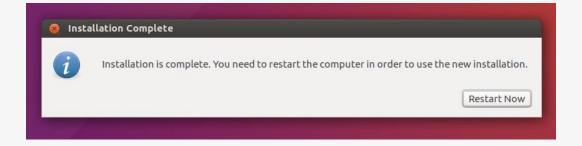
Om een screenshot te kunnen maken, mag de "focus" niet op het venster van VirtualBox staan.

Ubuntu installatie (8)

Ubuntu installatie (9)

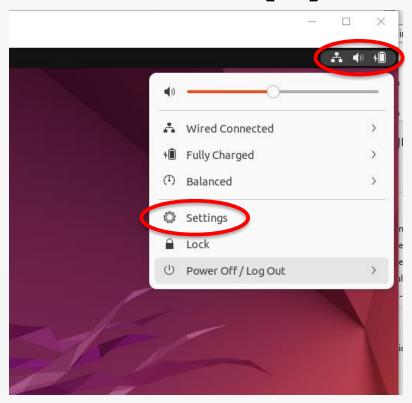

Ubuntu installatie (10)

Ubuntu installatie (11)

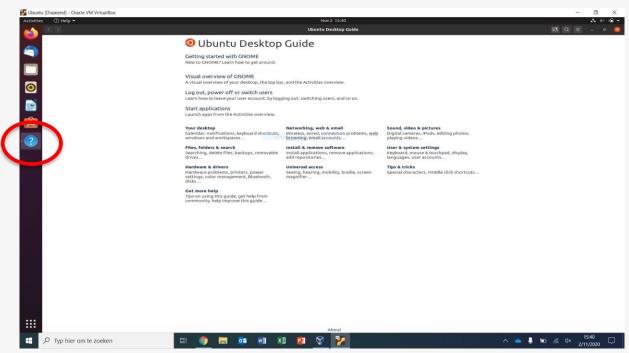
Ubuntu installatie (12)

Om een screenshot te kunnen maken, mag de "focus" niet op het venster van VirtualBox staan.

Ubuntu installatie (13)

Ubuntu installatie (14)

